

ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ І ТРЕНДИ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

© Мних О. Б., 2018

Розглянуто якісні зміни в діловому середовищі українського бізнесу. Проведено економічну інтерпретацію порівняльних трендів макроекономічних показників. Приведені регресійні моделі, що відображають інтенсивність зміни експорту та імпорту. Визначено умови ефективного впровадження експортної стратегії на основі синтезу економічних та поведінкових аспектів в експортній маркетинговій діяльності підприємства.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, експорт, імпорт, експортна стратегія, економіка, заміщення імпорту, державна політика захисту національних інтересів, маркетинг, тренд.

EXPORT STRATEGY AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF MARKETING ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF THE OPEN ECONOMY OF UKRAINE

© Мных О. В., 2018

The article deals with qualitative changes in the business environment of Ukrainian business. Economic interpretation of comparative trends of macroeconomic indicators was conducted. Regression models are presented that reflect the intensity of export and import changes. Conditions of effective introduction of export strategy on the basis of synthesis of economic and behavioral aspects in the export marketing activity of the enterprise are determined.

Key words: gross domestic product, export, import, export strategy, economy, import substitution, state policy of national interests protection, marketing, trend.

Постановка проблеми. Діловий світ у 21 сторіччі інтенсивно змінюється не тільки під впливом технологічних інновацій та війни за інтелектуальну власність, але й завдяки появі нових маркетингових можливостей і загроз, що призводять до зростання ризиків – соціальних, екологічних, фінансових. Своєчасна реакція на ці зміни неможлива без активної участі держави у формуванні експортного потенціалу, системи захисту національних інтересів вітчизняного бізнесу та залучення праці високоінтелектуальних менеджерів у процеси відродження втраченого економічного та науково-технологічного потенціалу, здатного виявити ці зміни на товарних і фондових ринках. Виникає потреба у відповідних ресурсах – людських, інформаційних, фінансових і в створенні моделі поведінки на ринках з найменшими втратами для бізнесу та суспільства. У 2017р. Міністерством економічного розвитку та торгівлі ЕРТ України була розроблена “Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017-2021” [1], яка повинна змінити вектор зовнішньої торгівлі України в умовах війни з Росією і стати чітким планом розвитку українського експорту на засадах зміцнення економічної безпеки країни. Про активний пошук експортних можливостей свідчить статистика 2017 року: Україна торгувала з 159 країнами – експорт товарів здійснювався до 158 країн, а імпорт – з 155-ти, а в 2018р. – більше ніж 200 країнами світу. Проте розширення маркетингової географії не принесло комерційного успіху в ЗЕД

вітчизняного бізнесу і призвело до ще більшого нагромадження обсягів імпорту, розбалансування зовнішньої торгівлі товарами і послугами та знецінення гривні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У політико-правовому середовищі відбулися певні зміни щодо розширення кількості країн – потенційних суб'єктів у розвитку зовнішньої торгівлі з Україною: ратифіковано Угоду про вільну торгівлю між Україною та Канадою; набули чинності додаткові торгові преференції ЄС для України; перезавантажувались відносини з Китаєм; країна стала частиною ініціативи “Один пояс – один шлях”; інтенсифіковані переговори за угодами про вільну торгівлю з Туреччиною та Ізраїлем; на даному етапі завершується процес приєднання України до Регіональної Конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила визначення походження товарів [2,3].

Нові експортні можливості повинні принести економічну вигоду для українського бізнесу – для діючих та новостворених підприємств. Стосовно останніх істотним бар'єром для розвитку внутрішнього маркетингу в Україні, крім інших перешкод, є значні фінансові витрати і часу на підключення споживачів до електричних мереж (у рейтингу Світового Банку “Doing business” за цим показником Україна посідає 76 місце) : потенційному інвестору потрібно витратити в Україні аж 281 день на офіційне підключення підприємства до мережі (в Німеччині – 28 днів, в Росії – 83 дні). Створене в лютому 2018р. Експортно-кредитне агентство сприятиме переходу України від сировинного експорту до експорту товарів і послуг з доданою вартістю [4]. Проте зруйнувати стару модель економіки (3-4 технологічних укладів) без системної виваженої протекціоністської політики держави, яка б захищала національні інтереси вітчизняного виробника, особливо в умовах війни з РФ, буде вкрай важко, зважаючи: по-перше, на рівень її відкритості (відношення сукупного експорту та імпорту до ВВП у 2017р. складало 103,6 %) ; по-друге, на стійке зростання зовнішнього валютного боргу (у 2,15 рази в 2017р. порівняно із 2007р.); по-третє, на імітацію економічних реформ, виконаних лише на 49,7 % (згідно програми України та МВФ обсягом 17,5 млрд доларів Україна отримала 8,7 млрд доларів і в зв'язку з повільним впровадженням узгоджених реформ і ця програма закінчується навесні 2019 р.). З необхідністю має бути розроблена державна політика інтенсивного, прискореного завершення розпочатих реформ, що вимагає багатовекторного розвитку експортного потенціалу України на інноваційній основі для звільнення від фінансового ярма і призупинення негативних трендів трудової міграції за кордон. Викликає інтерес поява “ Білої книги економічної політики України до 2030 року: національний і регіональний виміри”, яка підготовлена в рамках програми Агентства США з міжнародного розвитку “Лідерство в економічному врядуванні” (ЛЕВ) на замовлення Міністерства економічного розвитку і торгівлі, де викладено концептуальні засади політики розвитку малого і середнього підприємництва (МСП) з використанням світового досвіду сприяння розвитку МСП [5].

Цілі статті. Метою статті є оцінювання степені корельованості темпів зміни ВВП, зовнішнього боргу та експорту і показати можливості вирішення проблем з розвитку експортного потенціалу підприємств на основі синтезу економічних та поведінкових аспектів у маркетинговій діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід, зокрема, США, свідчить про використання протекціоністських економічних заходів при тривалому від'ємному сальдо у зовнішній торгівлі, яке відбулося на тлі економічних та політичних протиріч між США та Китаєм, між США та “старою” Європою . Зараз протиріччя США з Канадою через причини продуктової блокади – мита на сталь і алюміній з боку США, між США та Європою – на тлі тісних зв'язків окремих європейських країн з Росією, яку в США відносять до країн, що становлять загрозу національній безпеці.

Хоча ще в грудні 2015р. президент П. Порошенко, у відповідь на введення в дію наказу прем'єр-міністра РФ Д. Медведева про скасування вільної торгівлі з Україною, публічно заявив: “Ми готові заплатити таку ціну за нашу свободу і наш європейський вибір” [6] -, проте реальний вибір векторів реалізації експортного потенціалу не підтверджує такої готовності, а, навпаки, йде всупереч подібній заяві. Підтвердженням цієї тези є дані митної служби України: в І кв. в 2016р. Росія була на другому місці після Китаю за обсягами імпорту в Україну – 978 млн.дол.), а в Топ-20 країн, куди Україна експортує свою продукцію, Росія на першому місці – 649,9 млн.дол. За три квартали 2018р. обсяг українського експорту в РФ був найбільших серед інших країн світу і склав 2147,8687млн.дол., проте імпорт з РФ перевищував обсяг експорту за той же період у 2,07 рази! і склав 443,89758 млн.дол. (від’ємне сальдо у торгівлі з Росією складало 2291, 1071млн.дол.. Частка РФ у формуванні негативного сальдо у зовнішній торгівлі товарами за три квартали 2018р. – 56,5 % !

Нераціональна структура зовнішньої торгівлі поглиблює боргову яму зовнішніх валютних запозичень (рис.1.), причому тренди зміни ВВП і обсягів зовнішніх боргів прямо не корелюють між собою, що можна пояснити, зокрема, недостатнім фінансуванням виробничої сфери, а в більшій мірі – для потреб НБУ – підтримання курсу національної валюти та нормативних резервів для покриття 3-місячного обсягу імпорту.

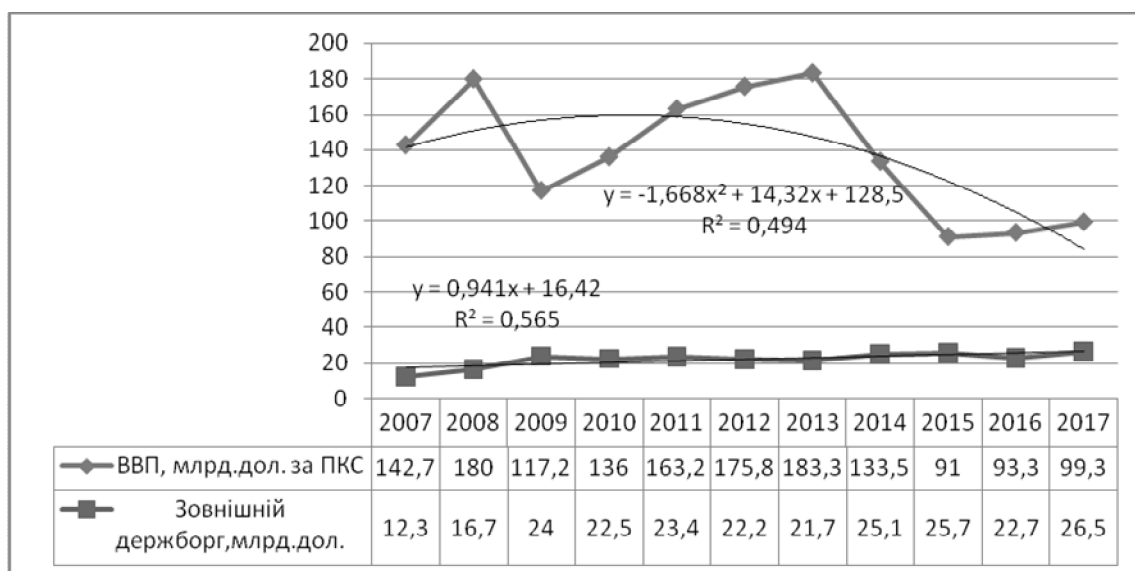

Рис. 1. Ілюстрація відсутності прямої кореляції між темпами зміни ВВП в Україні та обсягами зовнішнього боргу за 2007-17рр.(у млрд.дол.)

За даними НБУ [7] міжнародні резерви України станом на 01.10.18р. були нижчими від 3-місячного бар'єру (покривають лише 2,8 місяці майбутнього імпорту). За рівнем ВВП Україна в березні 2018р. відставала в 3,3 рази від Польщі і в 3 рази від Туреччини. До кінця 2018р. Україна сплатити 3,6 млрд дол., протягом наступних 2019 та 2020 рр – по 6,5 млрд дол. У Японії, для прикладу, імпортні енерго – та інші ресурси використовуються лише для виготовлення конкурентної високоякісної продукції, що оправдовує таку державну політику імпорту та запозичень. На рис.2 відображено тренди обсягів експорту та імпорту за 2010-17рр.

Хоча коефіцієнти покриття експортом імпорту (рис.3) були порівняно високі (не нижчі від 80 % за весь період 2010–17 рр.), проте в іноземній валюті ці показники будуть нижчими через вищі темпи зростання вартості імпорту порівняно з цінами на український експорт.

Порівняння трендів, що відображають експортно-імпортні операції та динаміку ВВП, приведено на рис.4. Побудована регресійна модель (1) показує пряму високу кореляційну залежність між ВВП України та динамікою експорту.

$$Y = 85126,6 + 1,96X1, \quad (1)$$

де Y – ВВП у фактичних цінах, млн. грн.; X_1 – експорт товарів і послуг, млн. грн.; Коефіцієнт кореляції складає 0,990.

При зростанні експорту товарів і послуг на 1 % середні річні темпи зростання ВВП у національній валюті за 2010-17рр. були вищими – 1,96 % . Проте з 2015р. частка експорту у ВВП знизилася від 53 % до 48 % – у 2017р.

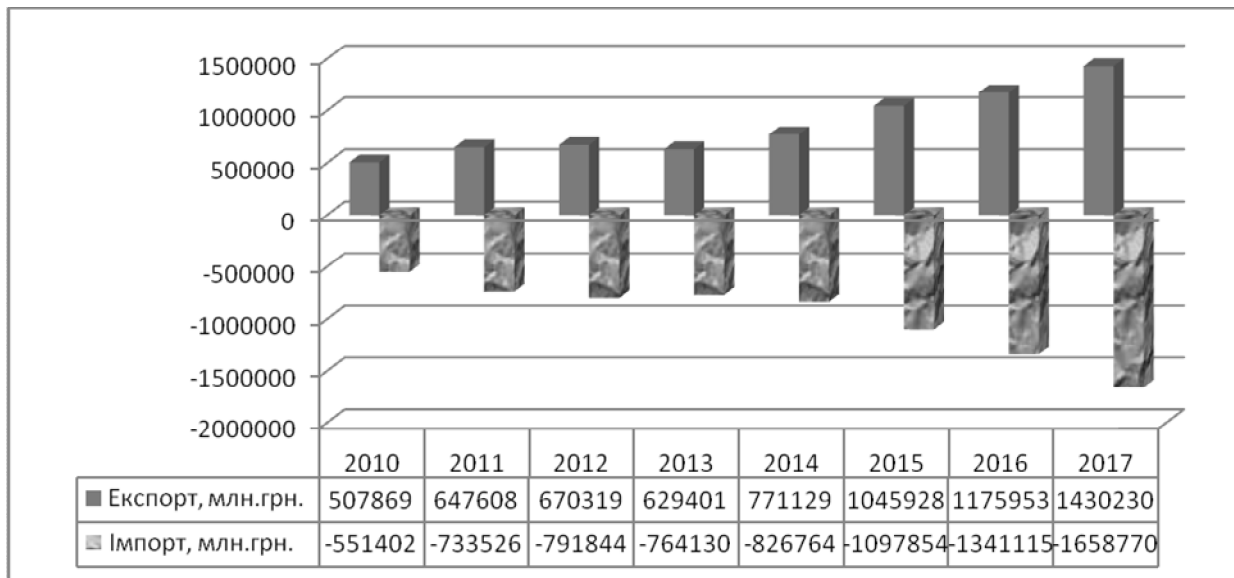

Рис. 2. Тренди обсягів експорту та імпорту за 2010-17рр.

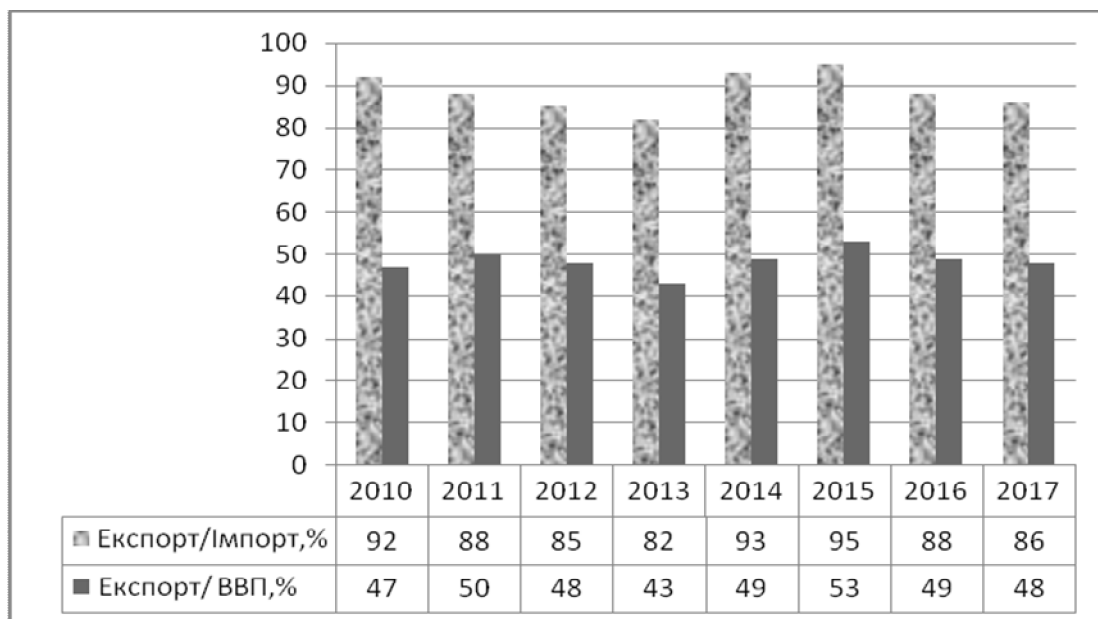

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта покриття і питомої частки експорту у ВВП за 2010-17рр. (%)

Для імпорту отримано обернену залежність (2). Інтенсивність зміни обсягів імпорту товарів і послуг порівняно з експортом є вищою: при зростанні обсягу імпорту на 1 % ВВП зменшується на 1,73 % .

$$Y = 99771,04 - 1,73 X_2, \quad (2)$$

де X_2 – імпорт товарів і послуг, млн. грн.

Коефіцієнт кореляції складає (-0,997).

Це негативно відбивається на стабільності гривні, а штучно створені бар'єри для українського бізнесу для вирішення проблеми імпортозаміщення – на гальмуванні розвитку експортного

потенціалу товаровиробників. Так, лише після багаторічних зусиль топ-менеджменту “Львівський завод техніки зв’язку та автоматики”, зокрема, його керівника п. І.Д. Секелика, було отримано дозвіл в липні 2017р. від Департаменту автоматики та телекомунікацій ПрАТ “Українська залізниця” ПрАТ “Укрзалізниця” на використання львівських реле – імпульсних безконтактних випрямних ІМШ-1700Е виробництва ПП НВП “ЗСТА” у пристроях залізничної автоматики і телемеханіки залізниць України [8]. Більше того, ПрАТ “Укрзалізниця” в умовах війни з РФ буде купувати у Камишловського електротехнічного заводу, розташованого в Свердловській області РФ, електромагнітні реле (договір був підписаний 26.07.18р. з компанією Смарт Ексім, яка представляє харківську компанію Т.С.О, яка є офіційним представником АТ “Желдоравтоматизація” і дилером продукції АТ “Об’єднані електротехнічні заводи”, розташованого в Росії, [9]).

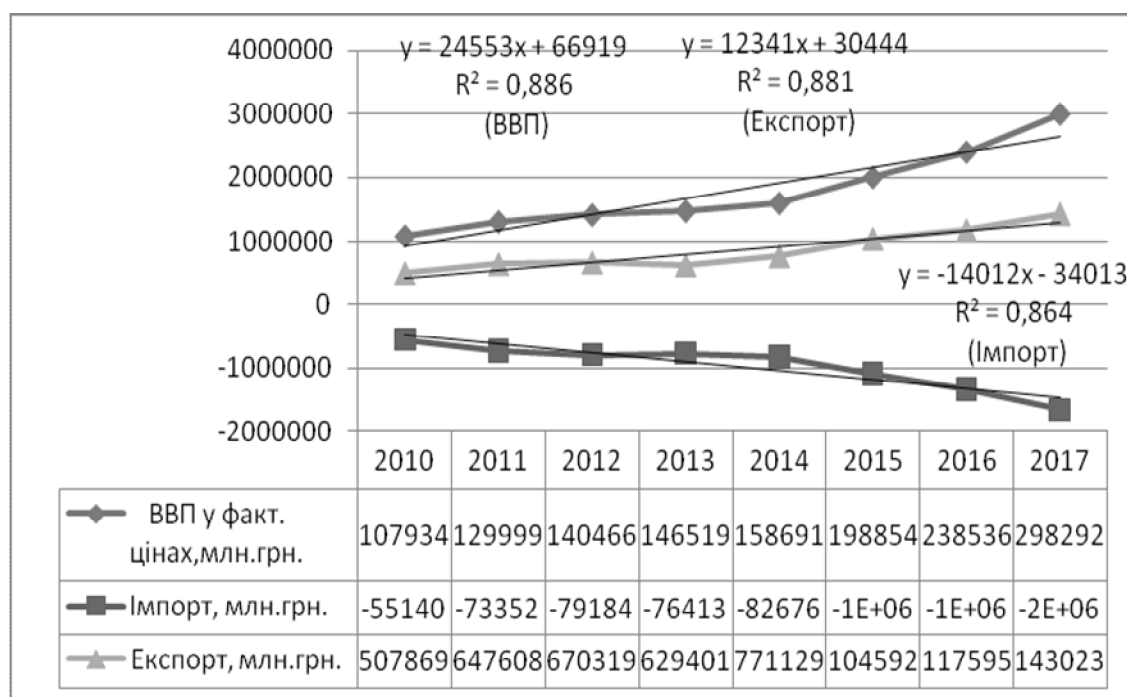

Рис. 4. Порівняння трендів, що відображають експортно-імпорتنі операції та динаміку ВВП

Подібні тенденції розвитку зовнішніх торговельних відносин в умовах неоголошеної війни РФ проти України, які підривають основи української економіки та її безпеки, викликають недовіру суспільства, підприємницьких кіл до державних інституцій, до державної економічної політики загалом, що особливо небезпечно в умовах глобалізаційних викликів.

Прогностичні оцінки щодо росту глобальної економіки, за експертними оцінками МВФ, є невтішними і це пояснюється, зокрема, матеріалізацією певних ризиків [10]. До причин появи таких ризиків віднесно протекціоністську політику держав, що поєднується із створенням торговельних бар’єрів, а також зміцнення американської валюти на фінансових ринках, що підвищило темпи девальвації імпортозалежних економік, до яких, зокрема, відноситься і Україна. Загальний світовий державний та приватний борг на 60 % перевищив поріг докризового 2007р. – 182 трл.дол. . При глобальних переділах ринків одні країни вишуковують механізми адаптації до нових змін через брак коштів і досвіду для активної позиції на світових ринках, а інші – активно змінюють на свою користь структуру пропозиції на товарних ринках та активізують трансакції на фондових ринках, виступаючи лідерами змін в економіці 21 сторіччя. У практиків-підприємців, членів професійних асоціацій та вчених-економістів виникають питання:

- у якому напрямку розвивається експортний потенціал України і як це впливає на зміцнення української гривні та підтримку національного товаровиробника?

Рис. 5. Синтез економічних та поведінкових аспектів в експортній маркетинговій діяльності підприємства

- чому санкції іноземних держав більш дієві ніж обмеження зовнішньої торгівлі України з РФ, в тому числі товарами подвійного призначення?

- чому не реалізуються принципи зміцнення економічної та національної безпеки у сфері зовнішньої торгівлі товарами і послугами України?
- яку відповідальність несуть державні чиновники за знецінення національної валюти і руйнування фундаменту національної економіки при високому рівні імпортозалежності?
- наскільки грамотними є узагальнення “позитивних” змін менеджерами МЕРТУ у сфері зовнішньої торгівлі товарами, адже в лютому 2018р. в рамках Експортної стратегії МЕРТУ на 2-му етапі розробки було обрано сім перспективних секторів, які містять додану вартість, що залишається в країні? Які бар’єри для розвитку ЗЕД тих секторів?

Активну участь в зміні інституційного середовища займають міжнародні фінансові інститути. Так, 09.10.18р. Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) визначив операційні та стратегічні пріоритети в Україні на найближчі п’ять років:

- просуванням реформ в таких сферах, як приватизація, енергетична безпека та ефективність, фінансовий сектор, торгівля і інфраструктура;
- сприяння у стимулюванні участі приватного сектора в усіх галузях і подальшої комерціалізації компаній державного сектора;
- підтримка процесів впровадження сучасних підходів до закупівель в державному секторі і ефективного управління.
- виділення більше ресурсів на створення стійкої структури енергетичного ринку і збільшення енергетичних зв’язків;
- розширення розмаїття небанківських фінансових каналів і їх використання;
- сприяння торгівлі та інвестиціям, розширення інфраструктурних зв’язків і підтримки наближення до стандартів ЄС, поліпшення пов’язаності через розвиток інфраструктури, допомога в збільшенні торгових і інвестиційних потоків.

Правлячі політичні еліти за весь час розбудови незалежної держави в Україні не змогли підняти імідж держави в світових рейтингах на основі технологічного прориву в країні і трансформувати стратегічно важливі ресурси в інтелектуальний та фінансовий капітал. Хоча за рівнем розвитку освіти країна демонструє позитивні зрушення (в рейтингу “The QS World University Rankings” кращих 959 університетів світу увійшли шість українських закладів вищої освіти, серед яких чільну позицію посів Національний університет “Львівська політехніка” -751-800). В 2017р. представники IT-сфери не тільки зайняли перше місце, а й окупували першу п’ятірку списку [11]. Проте ні одне із вітчизняних підприємств не потрапило до світового рейтингу. Одна із вагомих причин – ускладнений доступ до ринків капіталу, в т.ч. фондового ринку України, через брак відповідного досвіду та низьку якість цінних паперів емітента (рис.5).

Тому проблема імпортозаміщення повинна бути в центрі уваги науковців, що підкресленов роботах [12,13], Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТУ) та фінансово-кредитних установ, які повинні переорієнтувати свої стратегії на пріоритетні цілі – обслуговування вітчизняного бізнесу і нарощування ефекту мультиплікатора через зростання попиту на кредитні ресурси. Україна, на жаль, не має диверсифікованої та конкурентоздатної економіки, що генерувала б високу додану вартість, експорт і дохід бюджету, щоб можна було цей борг обслуговувати, як наприклад це відбувається в США чи Японії: імпорт дорогої готової продукції збільшує негативне торговельне сальдо (у 2017 році – мінус 4,9 млрд дол). Через небажання поділу ринкової влади в Україні в умовах, коли неефективною є судова система із захисту прав власності та об’єктів інтелектуальної власності, гальмуються продаж акцій емітентів на первинному ринку (IPO), адже – найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2016 року зафіксовано з державними облігаціями України – 210,08 млрд грн (89,24 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2016 році 89,24 %). []. Через брак необхідних

коштів та трудову міграцію за кордон у різних регіонах призупиняються інноваційно-інвестиційні проекти або не впроваджуються ризиковані екологічні проекти (зокрема, на Львівщині). В той же час у 2016 році питома вага вторинного ринку в сукупному обсязі біржових торгів становила аж 98,18 % від загального обсягу торгів. Низька якість лістингових ЦП унеможливує формування емісійних доходів для цілей розгортання бізнесу, його диверсифікованого розвитку. Для прикладу, активно йшли торги, згідно біржових контрактів, лише 2-х машинобудівних компаній: корпоративними облігаціями ПАТ “Укрзалізниця” (обсяг виконаних біржових контрактів на організаторах торгівлі за 2016р. склав 2 910,23 млн.грн. і акції ПАТ “Мотор Січ” 350,91млн.грн. Така пасивність галузі машинобудування на фондових біржах є відображенням пасивності інноваційного бізнесу та низької якості їх лістингових ЦП. Аж 18060 випусків ЦП, на кінець 2016 р. не було допущено до торгів на фондових біржах. Лише ліквідний та надійний ринок акцій може стати вагомим чинником, що визначатиме інвестиційний клімат в Україні та залученню й перерозподілу інвестиційного капіталу у перспективні сфери економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Невизначеність майбутнього України через військові конфлікти на Донбасі та окупацію Криму, відсутність національної державної політики захисту інтересів вітчизняного бізнесу та реального механізму ресурсного забезпечення регіональних стратегій розвитку стали причиною зниження практичної суспільної цінності маркетингу в розвитку ринкових відносин та експортного потенціалу. Міжнародний ефективний маркетинг неможливий без залучення інтелекту творчого молодого покоління, впровадження високих комунікативних технологій, вміння докорінно змінити стару модель економіки на інноваційну з високими темпами імпортозаміщення. Адже це стало поштовхом для посилення трудової міграції, вимушеної для українського бізнесу поступової зміни географії ринків збуту з країн ЄС – до неконкурентних ринків країн Азії та Африки, що супроводжується зростанням трансакційних витрат і перенесенням центрів формування доданої вартості від використання інтелекту нації за кордоном. В кінцевому підсумку знижується ефективність євромаркетингу, що не відповідає стратегічним цілям набуття країною реального членства в ЄС. Без активного залучення інтелекту нації та коштів інвестиційно-кредитних установ України у процесі розбудови національної економіки неефективними стануть будь-які експортні маркетингові та логістичні стратегії, а також програми щодо сталого розвитку, адже втрачена фінансова автономія товаровиробників через девальвацію гривні і слабкий інтерес закордонних інвесторів до ЦП вітчизняних емітентів істотно звужує набір альтернативних варіантів розвитку, диверсифікації діяльності та ринків збуту, особливо на конкурентні ринки. Тому перспективними напрямками дослідження має бути вивчення особливостей проведення протекціоністської політики держави (як це проводять США, Канада та ін.. країни, що захищають свої ринки, особливо при стійкому негативному сальдо в зовнішній торгівлі товарами і послугами). Експортна стратегія 2017-2021 не дає бізнесу реальних орієнтирів та механізмів для зміцнення експортного потенціалу, адже невизначеним є розмір часткової компенсації відсоткової ставки за експортним кредитом, яке надаватиметься створеним в лютому 2018р. “Експортно-кредитним агентством”, що підвищує підприємницькі ризики міжнародного маркетингу.

1. *Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017 – 2021. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>*. 2. *ЄБРР затвердив для України нову стратегію, яка замінить кризові пакети. Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/436174/yebrr-zatverdyy-dlya-ukrayiny-novu-strategiyu-yaka>*

zaminyt-kryzovi-pakety. 3.Експортна стратегія України – МЕРТ почав другий етап розробки. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2410968-eksporna-strategia-ukraini-mert-pocav-drugij-etap-rozrobki.html>. 4. Уряд створив Експортно-кредитне агентство. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-stvoriv-eksporno-kreditne-agentstvo>. 5. Антонюк Л., Гуменна О., Поручник А., Тарута С., Харламова Г., Чала Н. Біла книга економічної політики України до 2030 року: національний і регіональний виміри/ – К.-2018. Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5015. 6. Заява для ЗМІ Президента України Петра Порошенка перед міні-самітом Україна-ЄС. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/zayava-dlya-zmi-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-pered-m-36508> (Актуально станом на 16.12.15). 7. Міжнародні резерви України у вересні знизилися нижче від 3-місячного бар'єру – НБУ. Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/436068/mizhnarodni-rezervy-ukrayiny-u-veresni-znyzylsya-nyzhche-vid-3-misyachnogo-baryeru-nbu>. 8. Укрзалізниця дала дозвіл на використання львівських реле. Режим доступу: http://lviv.sq.com.ua/ukr/news/novini/27.07.2017/ukrzaliznitsa_dala_razreshenie_na_ispolzovanie_lvovskih_rele/. 9. “Укрзалізниця” закупить у Росії електромагнітні реле. Режим доступу: <http://businessua.com/transport/45703/ukrzaliznitsya-zakupit-u-rosii-elektromagnitni-rele.html>. 10. В МВФ предупредили о возможном ухудшении прогноза роста мировой экономики. Режим доступу: <https://news.finance.ua/ru/news/-/435699/v-mvf-predupredili-o-vozmozhnom-uhudshenii-prognoza-rosta-mirovoj-ekonomiki>. 11. Львівська політехніка увійшла до світового рейтингу “The QS World University Rankings” кращих університетів світу. Режим доступу: <http://lp.edu.ua/en/node/9699>. 12. Мных О., Поволська В., Кholiavka V. Foreign and national implementation practice of the state policy of railway industry restructuring for strengthening its competitive position. Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Логістика”. Львів, 2016. № 848 С.186-193. 13. Мних О.Б. Якісні зміни ринкового та інвестиційного середовища вітчизняних підприємств і маркетингові проблеми розвитку їхньої діяльності на внутрішньому і закордонних ринках збуту. Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Логістика”. 2016. С.204-213

1.Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017 – 2021 [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу:<http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>. 2. YEBRR zatverdyl dlya Ukrainy novu strategiyu, yaka zaminyt kryzovi pakety [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/436174/yebr-zatverdyl-dlya-ukrayiny-novu-strategiyu-yaka-zaminyt-kryzovi-pakety> 3.Експортна стратегія України – МЕРТ почав другий етап розробки [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2410968-eksporna-strategia-ukraini-mert-pocav-drugij-etap-rozrobki.html>. 4. Uryad stvoriv Eksporno-kredytne ahent-stvo [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-stvoriv-eksporno-kreditne-agentstvo>. 5. Antonyuk L., Humenna O., Poruchnyk A., Taruta S., Kharlamova H., Chala N. (2018). Bila knyha ekonomichnoyi polityky Ukrainy do 2030 roku: natsionalnyy i rehionalnyy vymiry. – Kyiv. 6. Zayava dlya ZMI Prezidenta Ukrainy Petra Poroshenka pered mini-samitom Ukrainy-YES [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу:<https://www.president.gov.ua/news/zayava-dlya-zmi-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-pered-m-36508>. Aktualno stanom na 16.12.15 7. Mizhnarodni rezervy Ukrainy u veresni znyzylsya nyzhche vid 3-misyachnogo bar'yeru – NBU [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/436068/mizhnarodni-rezervy-ukrayiny-u-veresni-znyzylsya-nyzhche-vid-3-misyachnogo-baryeru-nbu> 8. Ukrzaliznytsya dala dozvil na vykorystannya lvivskykh rele [Elektronnyy

resurs]. – Rezhym dostupu: [http://lviv.sq.com.ua/ ukr/news/novini/27.07.2017/ukrzaliznitsa_dala_razreshenie_na_ispolzovanie_lvovskih_rele/](http://lviv.sq.com.ua/ukr/news/novini/27.07.2017/ukrzaliznitsa_dala_razreshenie_na_ispolzovanie_lvovskih_rele/). 9. “Ukrzaliznytsya” zakupyt u Rosiyi elektromahnitni rele [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://businessua.com/transport/45703ukrzaliznicya-zakupit-u-rosii-elektromagnitni-rele.html>. 10. V MVF predupredyli o vozmozhnom ukladshenyyi prohoza rosta myrovoy ékonomyky [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://news.finance.ua/ru/news/-/435699/v-mvf-predupredili-o-vozmozhnom-uhudshenii-prohoza-rosta-mirovoj-ekonomiki>. 11. Lvivska politekhnikha uviyshla do svitovoho reytnhu “The QS World University Rankings” krashchyykh universytetiv svitu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lp.edu.ua/en/node/9699>. 12. Mnykh O., Polovska V., Kholyavka V. (2016). Foreign and national implementation practice of the state policy of railway industry restructuring for strengthening its competitive position.” [Visnyk “Lohistyka” Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”]. – Lviv. 13. Mnykh O.B. (2016). Yakisni zminy rynkovoho ta investytsiynoho seredovyscha vitchyznyanykh pidpryyemstv i marketynhovi problem rozvytku yikhnoyi diyalnosti na vnutrishnomu i zakordonnykh rynkakh zbutu [Visnyk “Lohistyka” Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”]. – Lviv.